

Izbirni predmet romska kultura kot orodje na poti k samostojnosti in identiteti

Ane Mari Čerpnjak, profesorica pedagogike in sociologije, OŠ Sveti Jurij

OŠ Sveti Jurij obiskuje 52 učencev Romov, kar predstavlja približno 20 % vseh učencev na šoli. Prav zaradi tega posvečamo romskim učencem posebno pozornost in jih spodbujamo, da se vključijo v izbirni predmet Romska kultura. Pedagoško delo je v tem primeru dokaj specifično, zato se poslužujemo najrazličnejših oblik in metod dela: delo z IKT, skupinsko delo, metoda intervjuvanja, sodelovalnega učenja, debatiranja, argumentiranja in kritičnega razmišljanja, samostojno iskanje informacij, učenje učenja, delo v šolski knjižnici, analiza, primerjanje, sinteza, bralne strategije, medpredmetno povezovanje, igra in menjava vlog ... Odvisno od obravnavane teme so se metode in oblike izkazale za ustrezne in bomo z njimi nadaljevali. Vse našteje metode in oblike dela v mnogih pogledih gradijo njihovo pot k samostojnosti in posledično k dvigu samopodobe.

Ključne besede: izbirni predmet Romska kultura, metode in oblike dela, romski učenec, samostojnost in identiteta

Izbirni predmet Romska kultura kot orodje na poti k samostojnosti in identiteti

Učenci v prvem letu obiskovanja izbirnega predmeta Romska kultura stremijo k doseganju učnih ciljev, kot so: opisati izvor romskih prebivalcev, opredeliti prvotno domovino Romov, obrazložiti vlogo Miklošiča pri odkrivanju prvotne domovine Romov in opredeliti prvotno domovino Slovanov, naštetih nekaj pokrajin v Sloveniji, kjer so naseljeni Romi, navesti in obnoviti nekaj zgodb in legend o Romih, pojasniti, kako so te zgodbe povezane z Romi, navesti in obnoviti nekaj romskih pravljic, primerjati sporočilo romskih pravljic s slovenskimi ljudskimi pravljicami, navesti nekaj romskih pesmic in ugank, zapeti nekaj romskih pesmic, obrazložiti vlogo Romov in Slovencev v pesmicah in ugankah ter na primeru pojasniti poimenovanja sebe in drugih (iskanje lastne identitete in identitete svojega naroda).

V nadaljevanju prispevka navajamo primere doseganja učnih ciljev preko samostojnega dela učencev, dela v skupini ali dvojicah, iskanja informacij po svetovnem spletu, preko intervjuvanja, s pomočjo IKT, predvsem pa s čim manj frontalnega dela. Frontalno obliko dela in preprosto podajanje informacij smo znižali na minimum, saj učenci z lastnim delom krepijo svoje občutke samostojnosti in se v marsikaterih primerih le-teh poslužujejo tudi pri drugih predmetih. Omenjeni način vodi hkrati tudi do boljše samopodobe posameznika, ki je zaradi pripadnosti romski etnični skupnosti mnogokrat nizka.

V nadaljevanju smo opisali tudi izbiro takih učnih metod, ki krepijo samostojnost, saj je to pogoj, da so učenci ne samo učno uspešni, ampak tudi veliko bolj pripravljeni na izzive, s katerimi se srečujejo v vsakodnevnem življenju.

Prvotna domovina Romov – iskanje identitete, uporaba IKT

Učenci v tej učni uri spoznajo izvor svojih prednikov, svojo zastavo in himno. Na svetovnem spletu skupaj poiščemo podatke o tem, da za izvirno domovino Romov raziskovalci štejejo Indijo. Posebno pozornost posvetimo dejstvu, da je bil leta 1971 v Londonu izveden prvi svetovni romski kongres. Udeležili so se ga romski delegati iz štirinajstih držav. Izbrali so romsko zastavo in himno. Učencem predstavimo romsko himno *Djelem, djelem* v slovenščini (poiščejo jo na svetovnem spletu), ki jo sami skupno poskušajo prevesti v romski jezik. Sledi risanje romske zastave in iskanje pomena posameznih barv in simbolov na njej.

Metoda pomaga romskim učencem predvsem pri iskanju identitete. Sebe tako učenci umestijo v svojo kulturo in svojo kulturo v ožjo in širšo družbo.

Potovanja po bližnjevzhodnih deželah, naseljevanje in razširjenost indijskih nomadskih plemen v Evropi – delo v skupini, metoda sodelovalnega učenja

Romi so že domala tisočletje, odkar so zapustili svojo matično pradedovino Pandžab v Indiji, brezdomci in večni popotniki. Na indijski izvor Romov sklepajo raziskovalci zlasti zaradi jezikovnih podobnosti romskega jezika z jezikoma Hindi in Panjabi ter zaradi antropoloških posebnosti, kot sta barva kože in oblika telesa, ki sta značilni za severno Indijo. Selili in naseljevali so se po celem svetu. Učenci domovino Romov pokažejo na zemljevidu sveta in povedo, kar že vedo o omenjeni državi.

Učence razdelimo v skupine. Vsaka skupina dobi svoje besedilo o tematiki, ki jo obravnavamo. Skupine samostojno izdelajo povzetke in izluščijo bistvene podatke. Z žrebom (pozneje pa z dogovorom) določijo posameznika, ki poroča o predelani snovi in preko metode sodelovalnega učenja predstavi vsebino na način, da je primerna za oblikovanje zapiskov so-

-tega ali o svojih daljnjih prednikih. Izkušnje kažejo, da učenci presenečeno ugotovijo, da o določeni temi vedo pravzaprav že veliko. Metoda krepi medsebojno poslušanje, dopolnjevanje, sodelovanje in predvsem občutek pripadnosti.

Učenci zatem prostoročno narišejo zemljevid Slovenije in vanj vpišejo romska naselja, ki jih že poznajo oziroma so že slišali zanje. Zatem na svetovnem spletu poiščemo povratno informacijo, kjer učenci dopolnijo svoje risbe. Vsak učenec dela s svojim tempom, kar je na poti k samostojnosti velikega pomena, saj čas velikokrat ni zaveznik, ampak sovražnik, ki učence priganja. Zaradi časovne stiske so večkrat manj uspešni ali celo neuspešni, tempo usvajanja vsebin pri izbirnem predmetu pa jim daje prav to, kar potrebujejo – čas, da pridejo do svojih dosežkov v svojem tempu. Ta časovni okvir se iz učne ure v uro samodejno oži, česar učenci najprej sploh ne opažajo. Z dvigom samopodobe in naraščanjem nivoja samostojnosti pri delu se velikokrat prepolovi. Ko učenci to dosežejo, vedno izražajo zadovoljstvo in dobre občutke, ker zopet nekaj več zmorejo sami.

Učenci v šolski knjižnici in na svetovnem spletu poiščejo dela, ki obravnavajo zgodovino in kulturo Romov, s poudarkom na avtorju Franu Miklošiču. Vsako najdeno delo sproti kritično ovrednotimo, pri čemer se učenci učijo kritičnega mišljenja. O vsaki temi, ki jo obravnavamo, sledi debata s podajanjem lastnih mnenj učencev.

»... Romi so bili vedno in povsod in so še danes od-
rinjeni na obrobje družbenega življenja. In to do te
mere, da se nam danes zdi že kar normalno in samo-
umevno, da so Romi praviloma revni, nezaposleni,
brez ustreznih bivališč in brez možnosti izobraževa-
nja ...« (Hrženjak 2002)

Učenci razmislijo o povedanem, če želijo, predstavijo svoja razmišljanja glede določene teme in debatirajo o romskih naseljih, ki jih poznajo. Učiteljica spodbuja k temu, da se spornijo, če so se že kdaj pogovarjali o nastanku naselja, v katerem živijo, o preteklosti le-

Madžarsko pleme, hrvaško pleme in Sinti – samostojno iskanje informacij, učenje učenja

Madžarsko in hrvaško pleme poznamo veliko bolje, kot poznamo pleme Sintov, zato učenci prostovoljno izdelajo plakat s predstavitvijo romskega plemena Sinti in ga pri učni uri predstavijo ostalim učencem. Omenjenim učencem predstavlja samostojno delo velik izziv, zaradi tega jim vedno puščamo »izhod v sili«, ki pa ne pomeni opustitve naloge, ampak iskanje pomoči. Nekateri učenci uspejo ob prvem poskusu, nekateri šele ob drugem ali tretjem, ampak bistveno je, da uspejo vsi. Tudi za njihovo delo pri ostalih predmetih je ta občutek samostojnosti in neodvisnosti od drugih izjemnega pomena, saj olajša delo in zmanjšuje občutke anksioznosti.

Učenci si pomembnejše podatke zapišejo v svoje zvezke ali izdelajo miselni vzorec, s čimer spodbujamo učenje učenja. Sami namreč določijo, kakšni bodo zapiski, oziroma izberejo take, ki so jim najbolj pisani na kožo in se iz njih najlažje učijo. Da si sami izdelajo zapiske, iz katerih se bodo učili, učence navdaja z zaupanjem vase in vsekakor krepi njihovo samostojnost, česar se potem poslužujejo tudi pri drugih predmetih.

Legende o izvoru Romov – metoda intervjuvanja, likovno izražanje (vidni tipi učencev)

Učencem naročimo, da doma pri starših, starih starših ali drugih starejših osebah povprašajo, ali so znane kakšne zgodbe, miti ali legende o nastanku Romov ali njihovem prihodu v domače kraje. Izkušnje kažejo, da pridejo učenci k pouku izbirnega predmeta zelo pripravljeni, saj je to tema, ki jih skoraj praviloma zanima. Tako se že sami v domačem okolju veliko naučijo in svoja znanja delijo s sošolci, kar prispeva k dvigu samozavesti. Najpogosteje se pojavi legenda (tako ali drugače malo prirejena, ker med romskim narodom potuje od ust do ust) (O izvoru Romov 2019):

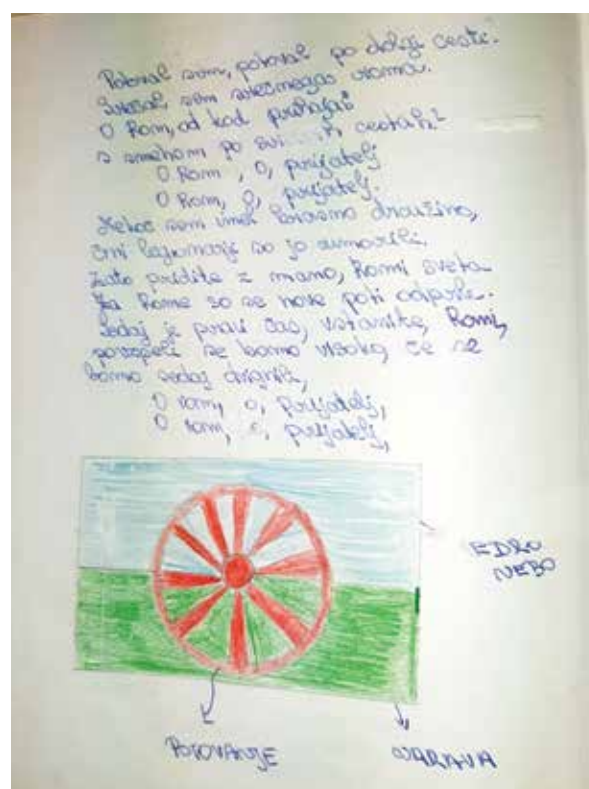
»Neki prerok je opozoril indijskega kralja, da bo sovražnik napadel njegovo kraljestvo in mu uničil družino, vendar bo napadalec nemočen, če bo napadel tudi Rome. Kralj zato pokliče romskega poglavarja in mu v tajnosti odda hčer edinko, Gan. Njo naj bi bil poglavar vzgojil kot svojega pravega otroka. Gan je odrasla v isti družini kakor poglavarjev sin Čen. Nekega dne stari poglavar umre, romsko pleme pa sili novega poglavarja Čena, naj se oženi. Čen pa je zavračal poroko s katerokoli žensko in grozil, da se bo, če ga bodo še naprej silili, ubil, ker ima rad le svojo sestro. Čenu je mati zaupala, da Gan ni njegova prava sestra, a da mora čuvati skrivnost, saj bi lahko sovražnik ubil Gan kot kraljevo hčer. Pleme se je razdelilo v dva tabora. V prvem so bili tisti, ki so podpirali novega poglavarja, v drugem pa tisti, ki so ga zaradi zakona s sestro obsodili in niso priznavali takšnega plemenskega

poglavarja. Drugi tabor je prisilil Čena in njegove privržence, da so se izselili iz indijske dežele. Od takrat naprej se Čen in njegovi rojaki selijo iz mesta v mesto, saj jih je prerok preklel, da nikdar ne smejo prespati dveh noči v istem mestu, ne piti vode dvakrat iz istega vodnjaka, prečkati dvakrat iste reke v istem letu.« (učenec 8. razreda, šol. l. 2012/2013)

Učenci si besedila svoje legende in nekaterih zgodb svojih sošolcev zapišejo v zvezke kot tekoče besedilo, po alinejah, v obliki miselnega vzorca, si narišejo ... Tako imajo na razpolago tudi metodo likovnega izražanja, česar se radi poslužujejo posebej tisti učenci, ki so bolj vidni tipi in si najbolj zapomnijo slike, sploh če jih ustvarijo sami. Tako dobijo vpogled tudi v to, da zapiskov ni potrebno samo napisati, ampak so lahko tudi narisani ali ustvarjeni kako drugače. To pomaga pri dvigu samopodobe, saj pravilni način ustvarjanja zapiskov resnično ne obstaja, ampak je dana možnost, da se sami odločijo za obliko. Učenci si snov zapomnijo, jo pri ocenjevanju znanja pravilno interpretirajo, kar prinese dobro oceno – to pa vodi k samopotrjevanju, dvigu samopodobe in zaupanju v svoje sposobnosti. Na ta način učenci verjamejo vase, da lahko dobre rezultate dosežejo sami, torej samostojno.

Slovenske in romske pravljice – delo v šolski knjižnici, analiza, primerjanje, sinteza, bralne strategije, medpredmetno povezovanje

Eden od učencev glasno prebere pravljico *Ljudska: Ajda in Slovenci*, v naslednjih učnih urah pa še poljubno tujo in navsezadnje tudi romsko, ki je preve-

dena v slovenščino. Ob tem je potrebno še vedno veliko delati na tehniki branja, predvsem pa na razumevanju prebranega. Določeni učenci neradi glasno berejo, ker se zavedajo dejstva, da njihovo branje ni tekoče in da je razumevanje prebranega slabo. Kljub temu spodbujamo branje takih učencev, ker je skupina učencev pri izbirnem predmetu manjša in se ne čutijo toliko izpostavljeni.

Sledi analiza besedil s poudarkom na tem, da so to pravljice (medpredmetno povezovanje s slovenščino), in na tem, kako določeno delo predstavlja izvor slovenskega, tujega ali romskega naroda, običajev, kulture, priimkov in drugih kulturnih lastnosti neke skupnosti. Pravljice med sabo primerjamo in učenci si v zvezke samostojno oblikujejo tabelarni pregled snovi.

Učenci ob pomoči naučenega oblikujejo lastno pravljico z romsko vsebino z lastnostmi in značilnostmi romskih pravljič. Pravljico tudi ilustrirajo. Gre za literarno in likovno izražanje z vnosom elementov iz njim domačega okolja. Izdelki so vedno izjemni in učenci so nanje zelo ponosni. Ko delo dokončajo in so z izdelkom zadovoljni, tudi radi dovolijo, da se njihova dela razstavijo v avli šole.

Gre za praktične dokaze, da so učenci dovolj samostojni, da so lahko določeni nalogi kos. Takšen izdelek, ki se ga nenazadnje postavi na ogled širši skupnosti, je vsekakor pokazatelj, da lahko zaupajo sami vase, ker so dovolj samostojni, pomeni pa tudi dvig samopodobe.

Romske pesmi – igra vlog, menjava vlog učitelj/ učenec

Učenci si že doma izberejo poljubno romsko pesem in se pripravijo, da jo bodo predstavili sošolcem. V tej učni uri učitelj in učenci menjamo vloge, tako da učenci poučujejo (vsak se preizkusi v vlogi učitelja). Sledi poslušanje, branje in petje romskih pesmic – učenci posamezno pesem predstavijo po svoji želji. Ko učenec določeno pesem predstavi in jo celo zapoje (ob ali brez glasbene spremljave), to predstavlja velik doprinos k dvigu samozavesti, k samostojnosti in iskanju identitete. Občutek samostojnosti se sčasoma poveča, tako da učenci, ki prej nikoli niso stopili na odrske deske na kakšni proslavi, sedaj zmorejo celo nastop na medšolski prireditvi ali katerikoli prireditvi v kraju. Učence zato vključujemo v vse dogodke na šoli in v določenih primerih je to tudi edino mesto, kjer se lahko izkažejo.

Zaključek

Osnovno šolo Sveti Jurij je v šol. l. 2019/2020 obiskovalo 52 učencev Romov, kar predstavlja približno 20 % vseh učencev na šoli (Letni delovni načrt Osnovne šole Sveti Jurij 2019/2020).

Prav zaradi tega posvečamo romskim učencem posebno pozornost in jih v zadnji triadi osnovne šole spodbujamo, da se vključijo v izbirni predmet Romska kultura. Na ta način imajo učenci možnost, da svojo kulturo поблиže spoznajo, saj se naučijo opisati izvor romskih prebivalcev, opredeliti prvotno domovino Romov, obrazložiti vlogo Miklošiča pri odkrivanju prvotne domovine Romov in opredeliti prvotno domovino Slovanov, naštetih nekaj pokrajin v Sloveniji, kjer so naseljeni Romi, navesti in obnoviti nekaj zgodb in legend o Romih, pojasniti, kako so te zgodbe povezane z Romi, navesti in obnoviti nekaj romskih pravljič, primerjati sporočilo romskih pravljič s slovenskimi ljudskimi pravljičami, navesti nekaj romskih pesmic in ugank, zapeti nekaj romskih pesmic, obrazložiti vlogo Romov in Slovencev v pesmicah in ugankah ter na primeru pojasniti poimenovanja sebe in drugih (iskanje lastne identitete in identitete svojega naroda). Pedagoško delo je v tem primeru dokaj specifično, zato se poslužujemo najrazličnejših oblik in metod dela: delo z IKT, skupinsko delo, metoda intervjuvanja, metoda sodelovalnega učenja, metoda debatiranja, argumentiranja, priključ predznanja, kritično razmišljanje, samostojno iskanje informacij, učenje učenja, delo v šolski knjižnici, analiza, primerjanje, sinteza, bralne strategije, medpredmetno povezovanje, igra vlog, menjava vlog učitelj/učenec ... Odvisno od obravnavane teme so se metode in oblike izkazale za ustrezne in bomo z njimi nadaljevali. V lanskem in letošnjem letu pa vpeljujemo tudi formativno spremljanje pri medpredmetni povezavi RKT – KIZ, kjer gre za učenje oblikovanja seminarske naloge in navajanje virov.

V prihodnosti bi si želeli, da se romski učenci množičneje odločajo za sodelovanje v izbirnem predmetu Romska kultura, saj metode in oblike dela v mnogih pogledih gradijo njihovo pot k samostojnosti in posledično k dvigu samopodobe. Močan doprinos ima omenjeno delo tudi pri iskanju identitete in pri zavedanju samega sebe in svoje vloge v skupnosti. Spodbujamo pa tudi vključevanje neromskih učencev, ker je poznavanje drugih kultur lahko samo bogastvo, saj nas drugačnost/različnost lahko zelo obogati.

Viri in literatura

DJELEM, djelem. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba 9. 3. 2013; 5:29]. [Citirano 26. 8. 2019]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/Djelem,_djelem.
HRŽENJAK, M. *Zgodovinski, kulturni in družbeni vidiki vključevanja romskih otrok v slovenske vrtce*. Socialna pedagogika. 2002, št.1 (vol.6), str. 81-93.
LETNI delovni načrt osnovne šole Sveti Jurij za šolsko leto 2019/2020
O IZVORU Romov. [Online]. Romsvet: Portal projekta Romska hiša / Romano Kher. [Zadnja sprememba 16. 2.2018; 12:40]. [Citirano 5.11.2019]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.romsvet.si/sl-si/romi-v-sloveniji/podrocje-naselitve/pogled-v-zgodovino-romov>.
UČNI načrt za izbirni predmet Romska kultura. [Online]. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. [Zadnja sprememba 1. 7. 2019]. [Citirano 4. 11. 2019]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmetiizbirni/Romskakultura.pdf>.